The field evaluation in Aukštadvaris

A 1 m² trial test pit was excavated at Technikumo St. 1 in Aukštadvaris Old Town. It was determined that at a depth of 0.4–1.4 m under the surface fill layer lies archaeologically valuable 1 m thick cultural layers of black earth and brownish soil, which date to the 16th–17th centuries, based on the collected finds (pottery (Fig. 1), stove tiles, and glass).

BIRŽAI

Diana Antropikaitė

Tyrimai Biržų mieste

2013 m. Biržų senojo miesto vietos (UK 3219) teritorijoje, dviračių ir pėsčiųjų tako vietoje vykdyti archeologiniai žvalgymai ir detalieji tyrimai. Biržai pirmą kartą istoriniuose šaltiniuose minimi XV a. pradžioje. Nuo XV a. II pusės vietovė priklausė Radviloms. XVI a. 8 arba 9 dešimtmetyje pradėta pilies statyba. 1586–1587 m. užtvenkti Agluonos ir Apaščios upeliai ir suformuotas Širvėnos ežeras. Remiantis T. Makovskio graviūra, į R nuo pilies teritorijos XVII a. pradžioje dabartinio evangelikų reformatų sklypo vietoje jau stovėjo šios konfesijos atstovams priklausę pastatai ir bažnyčia. Reformatų valda ir jai priklausę statiniai minimi ir vėliau, XVII ir XVIII a. šaltiniuose. 1866–1874 m. pastatyta dabartinė neogotikinio stiliaus bažnyčia. Iki XX a. II pusės reformatų sklypas sumažėjo, dalis pastatų nugriauta. Iki to laiko buvo sunaikintas ir dabartinis J. Bielinio gatvės P dalies užstatymas.

2013 m. darbai vykdyti apie 1800 m ilgio tako ruože, kuris pagal darbų eigą suskirstytas į atkarpas 1–6 bei perkasas 1–2. Palei tako pakraštį iki 70 cm gylio žvalgytos elektros kabelio tranšėjos. Žvalgymai vykdyti palei kairįjį Agluonos upės krantą bei Širvėnos ežero P pakrantėje iki evangelikų reformatų sklypo. Sklypo Š–ŠR dalyse, Širvėnos pakrantėje, apie 78 m ilgio tako ruože iki projektinio gylio atlikti detalieji tyrimai (perkasa 1). Toliau tako vietoje, esamo parko teritorijoje, į R nuo Reformatų gatvės vykdyti žvalgymai. Kitas 46 m ilgio detaliųjų tyrimų plotas buvo į V nuo sklypo J. Bielinio g. 1 (perkasa 2). Toliau žvalgymai vykdyti palei J. Bielinio gatvės P pakraštį ir Apaščios upės pakrantę iki J. Basanavičiaus gatvės.

2013 m. rugsėjį atlikti papildomi tyrimai. Šalia įrengto tako J. Bielinio gatvėje, į P nuo sklypo 1 numatyto nuotekų tinklų vietoje ištirtas šurfas 1 (2 m² dydžio). Neaptikus vertingo sluoksnio, nuotekų tinklų vietoje žvalgyta 12 m ilgio tranšėja. Taip pat prie tako įvairiose vietose žvalgytos 9 kelio ženklų stulpelių vietos. Taigi iš viso 2013 m. žvalgytas apie 4860 m² plotas, tirtas apie 510 m² dydžio plotas.

Širvėnos P pakrantėje, nuo Agluonos žiočių iki sklypo Radvilos g. 6 tako vietoje žvalgyta apie 480 m ilgio ***atkarpa 1***. Po velėna iki 10–30 cm gylio nuo esamo paviršiaus fiksuotas pilkas dirvožemio gruntas, vietomis su gausiomis medžių ir nendrių šaknimis. Jame rasta nedaug XIX–XX a. buitinės ir statybinės keramikos fragmentų, XVII a. koklių fragmentų. Aptikta sagų su Vyčiu, šovinių tūtelių, žiedas su rausvo stiklo akute, XVII–XIX a. monetų (Jono Kazimiero šilingų, Aleksandro III 10 kapeikų), vinių (1: 5, 7, 9 pav.). Ties sklypu Radvilos g. 6 po plonu dirvožemio sluoksniu aptiktas XIX–XX a. akmenų grindinys. Tai greičiausiai buvusi dabartinės Radvilos gatvės tąsa,

besileidžianti Širvėnos ežero link. Šios gatvės paviršiuje vietomis dar išlikęs grindinys.

Palei tako P pakraštį iki 70 cm gylio žvalgytoje tranšėjoje 20–40 cm gylyje pasiektas įžemis – molis arba žvyras. Arčiau Širvėnos ežero kranto įžemis fiksuotas giliau, 60–70 cm gylyje. Šioje vietoje apie 20 cm gylyje tranšėjoje aptiktos pamato liekanos. Iki 60 cm aukščio ir 2 m ilgio pamatas prastai išlikęs. Jį sudarė akmenys, rišti moliu.

Palei Agluonos upės kairįjį krantą, nuo tilto per Agluoną Kęstučio gatvėje iki centrinio paplūdimio Širvėnos ežero P pakrantėje žvalgyta apie 590 m ilgio ***atkarpa 2.*** Žvalgymų metu iki 20–40 cm gylio nuo esamo paviršiaus fiksuotas supiltinis smėlingas, žvyringas gruntas, suformuotas XX a. Jame rasta XX a. griuvenų ir šiukšlių. Vietomis palei tako R pakraštį žvalgytoje tranšėjoje po supiltiniu gruntu fiksuotas humusingas sluoksnis su daugybe nendrių šaknų.

Palei Širvėnos P pakrantę, nuo sklypo Radvilos g. 6 iki dabartinio evangelikų reformatų klebonijos sklypo, žvalgyta apie 180 m ilgio ***atkarpa 3***. Po vešlios velėnos sluoksniu susiformavęs pilkas humusingas dirvožemio sluoksnis su šaknimis, rausvų plytų trupiniais. Žemiau išsiskyrė šviesiai pilkas, vietomis smėlingas, molingas sluoksnis su retomis rausvų plytų griuvenomis. Jis fiksuotas iki projektinio 30–40 cm gylio. Šiuose sluoksniuose rasta XIX–XX a. buitinės ir statybinės keramikos, stiklinių butelių, porceliano fragmentų. Taip pat rasta nedaug XVII a. buitinės ir statybinės keramikos: žaliai glazūruotų puodų, redukcinės keramikos fragmentų, tamsiai žalios glazūros koklis su erelio motyvu. Aptikta XVII–XX a. monetų, šratų, sagų, gaisrininkų ženklelis (kokarda), XX a. I pusės muitinės plombos (1: 6, 8, 10 pav.). Po šviesiai pilku sluoksniu 1 tako vietoje ir palei

1 pav. Radiniai: 1 – žiedas su akute; 2, 3 – varinės sagos su Vyčiu; 4 – gaisrininkų kokarda; 5 – erė, Frydrichas I, Švedija, 1747 m. R. Kelpšaitės nuotr.

Fig. 1. Finds: 1 – a ring with a setting; 2, 3 – copper buttons with the Vytis (mounted knight); 4 – a firefighter's badge; 5 – öre, Frederick I, Sweden, 1747.

jo P pakraštį žvalgytoje tranšėjoje apie 20–40 cm gylyje pasiektas įžemis – molis arba priemolis. Jame buvo klinties sankaupų.

Palei Širvėnos ežero P pakrantę, dabartinės evangelikų reformatų klebonijos sklypo Š–ŠR dalyse tirta 78 m ilgio, 4 m pločio ***perkasa 1***. Iki maždaug 20–30 cm gylio nuo paviršiaus mechanizuotai nuimtas vėlyvas sluoksnis. Giliau iki projektinio 30–40 cm gylio vykdyti detalieji tyrimai. Po velėna fiksuotas pilkos spalvos humusingas sluoksnis su gausiomis medžių šaknimis, retomis smulkiomis rausvų plytų nuotrupomis. Jame 20–30 cm gylyje rasta XIX–XX a. buitinės keramikos, porceliano, stiklo dirbinių fragmentų, taip pat XVII a. buitinės ir statybinės keramikos fragmentų.

Palei ploto P kraštinę tirtoje tranšėjoje elektros kabeliui 40–60 cm gylyje pasiektas įžemis – molis, vietomis žvyringas smėlis. Į R nuo evangelikų reformatų sklype esančių pastatų, tyrimų plote 40–60 cm gylyje atidengtos XX a. statinio liekanos (2 pav.), kurias sudarė molinės grindų

2 pav. Perkasa 1, statinio vieta. Bendras vaizdas iš PR. D. Antropikaitės nuotr.

Fig. 2. The structure in trench 1, as seen from the SE.

3 pav. Radiniai: 3, 4 – plokštiniai kokliai; 2 – architektūrinės detalės fragmentas. S. Sprindžio nuotr.

Fig. 3. Finds: 3, 4 – panel stove tiles (Blattkacheln); 2 – a fragment of an architectural element.

aslos ir krosnies liekanos. Virš jų susiformavęs griuvenų sluoksnis, kuriame tarp XX a. radinių rasta ir XIX a. neglazūruotų koklių, XVII a. žalios glazūros koklių, puoštų augaliniu ornamentu, buitinės keramikos fragmentų ir kt. (3: 2 pav.).

Į R nuo Reformatų gatvės parko teritorijoje žvalgyta apie 225 m ilgio tako ***atkarpa 4***. Po velėna atidengtas pilkas dirvožemio sluoksnis, vietomis su griuvenomis, pavieniais akmenimis. Didžiojoje tako dalyje šis sluoksnis fiksuotas iki projektinio 20–40 cm gylio. Šiame tako ruože aptikta statinių liekanų. Suprojektuotos tako poilsio aikštelės vietoje Širvėnos krante apie 20–30 cm gylyje po dirvožemio ir griuvenų sluoksniais aptiktos pastato liekanos M2 (4 pav.), kurias sudarė dalinai atsidengusios pastato 2 patalpų grindys ir jas juosiančios pamatų liekanos. Pamatai sudaryti iš akmenų ir plytų, vietomis išlikęs skiedinys. Vienos patalpos grindys klotos iš rausvų 26x14/12 cm dydžio plytų. Kitos patalpos grindis sudarė kietas skiedinys, užpiltas ant plytų pagrindo. Patalpa buvusi 3,5 m pločio, tyrinėtas jos ilgis – 3 m. Likusi jos dalis patenka už žvalgyto ploto ribų.

Į ŠR nuo šių patalpų šliejasi netaisyklingos formos pamatai, suformuoti vien tik iš akmenų. Pamatai įrengti ant įžemio, smėlio. R pamatų pusėje įrengta 2,25x2 m dydžio konstrukcija iš rausvų plytų, rištų skiediniu (sandėliukas, ledainė?). Jos vidus užverstas piltiniu šviesiai pilku gruntu su XIX–XX a. radiniais. Pamatų liekanų aplinkoje aptikta griuvenų sangrūdų ir pavienių riedulių. Sluoksnyje prie pamatų rasta

4 pav. Pastato liekanos M2 iš PR. D. Antropikaitės nuotr.
Fig. 4. Building remains M2, as seen from the SE.

XIX–XX a. buitinės ir statybinės keramikos, porceliano, stiklinių dirbinių fragmentų, vinių, XVII a. koklių ir buitinės keramikos. XIX ir XX a. miesto planuose šioje vietoje, buvusioje evangelikų reformatų valdos dalimi, pažymėti mediniai ir mūriniai statiniai. Iki XX a. II pusės jie nugriauti, vėliau šioje vietoje suformuotas parkas. Aptiktas statinių liekanas reikėtų datuoti XIX–XX a.

Į P nuo pamatų M2, palei tako V pusę žvalgytoje tranšėjoje apie 80 cm gylyje aptikta apie 2 m ilgio rausvų plytų eilė. Mūro liekanos tęsiasi į V nuo žvalgyto ploto ribos. Virš plytų statinio griovimo metu susiformavęs iki 20 cm storio rausvų plytų griuvenų sluoksnis. Į Š nuo sklypo J. Bielinio g. 1 po velėna iki 20–30 cm gylio nuo esamo paviršiaus fiksuotas pilkas piltinio pobūdžio gruntas, suformuotas XX a. II pusėje šioje vietoje įrenginėjant apžvalgos ratą. Sluoksnyje aptikta gelžbetoninių pamatų luitų, XX a. šiukšlių.

5 pav. Perkasoje 2 atidengti pamatai iš Š. U. M. Lenkaitytės nuotr.
Fig. 5. The foundation unearthed in trench 2, as seen from the N.

0 10 cm

6 pav. Brokuotas puodas iš perkasos 2. S. Sprindžio nuotr.

Fig. 6. A discarded pot discovered in trench 2.

7 pav. Pamatų liekanos (M5) J. Bielinio gatvės P pusėje iš Š. U. M. Lenkaitytės nuotr.

Fig. 7. Foundation remains (M5) in the SE part of J. Bielinio Street, as seen from the N.

Į V nuo namo J. Bielinio g. 1 tirta 42x3 m dydžio ***perkasa 2***. Po velėna iki 30–40 cm gylio fiksuotas pilkos spalvos sluoksnis su XVII–XX a. radiniais. Perkasos centrinėje dalyje, palei R kraštinę jau 10–20 cm gylyje pradėjo dengtis statinio pamatai M4 (5 pav.). Statinio liekanas sudarė iš vienos akmenų eilės suformuotas Š–P kryptimi einantis pamatas. Vidinėje pusėje R–V kryptimi nuo pamato eina skersinė pertvarinės sienos pamato linija, statinį dalijanti į 2 patalpas. Arčiau J. Bielinio gatvės esanti mažesnė patalpa buvo iš vidaus tinkuota. Pamatai vietomis nežymiai apardyti, aptikta pavienių smulkių akmenų ir plytų nuolaužų. Pamatų aplinkoje rasta XIX–XX a. buitinės ir statybinės keramikos, stiklo, porceliano dirbinių fragmentų, vinių, šratų, šovinio gilzių. Aptikta sudaužytų ir sveikų XX a. vidurio antibakterinių vaistų ampulių sankaupa. Taip pat surinkta XVII–XVIII a. radinių: neglazūruotų ir žalios glazūros koklių, puoštų augaliniu ornamentu, XVIII a. rudai glazūruotų koklių fragmentų, neglazūruotos, gludintos, žaliai glazūruotos buitinės keramikos fragmentų.

Palei ploto R ir V kraštines tirtose 40 cm pločio tranšėjose ploto P dalyje, t. y. toliau nuo gatvės, apie 40–50 cm gylyje pasiektas įžemis. Čia piltinio smėlio įkasime aptiktas beveik sveikas brokuotas puodas, puoštas „tinklelio“ ornamentu (6 pav.).

Į P nuo pamatų, arčiau J. Bielinio gatvės, ties ploto R kraštine apie 60 cm gylyje aptiktas akmenų grindinio fragmentas. Ties V kraštine apie 35–40 cm gylyje fiksuoti griuvenų, žvyro ir molio tarpsluoksniai, t. y. užstatymo šioje vietoje pėdsakai.

Palei J. Bielinio g. P pusę žvalgyta apie 200 m ilgio tako ***atkarpa 5***. Ties sklypu J. Bielinio g. 1 po asfalto danga atidengtas XIX–XX a. akmenų grindinys. Jis fiksuotas apie 40 m ilgio tako ruože. Medžiais užsodintoje teritorijoje tarp J. Bielinio gatvės ir dabartinės turgaus aikštės po velėna ir dirvožemio sluoksniu fiksuotas šviesiai pilkas žvyringas gruntas su gausiomis griuvenomis, XIX–XX a. buitinės keramikos ir stiklo radiniais. Kitur po velėna ir dirvožemio sluoksniu susiformavęs pilkos spalvos sluoksnis, kuriame rasta XIX–XX a. buitinės ir statybinės

keramikos: glazūruotų lėkščių, ąsočių, porceliano, stiklo, čerpių fragmentų. Tarp jų būta nedaug XVII a. koklių, neglazūruotos ir žalios glazūros indų fragmentų (3: 4 pav.).

Šioje atkarpoj**e** aptikta 4 statinių liekanų (M5–M9) (7 pav.). Pamatus sudarė daugiausia 60x50–20x20 cm dydžio akmenys, kloti viena eile, dauguma be rišimo pėdsakų. Tik vienas pamatas sudarytas iš akmenų ir rausvų plytų, rištų kietu kalkių skiediniu. Statinių pamatų linijos orientuotos Š–P ar R–V kryptimis. Taigi, pastatai stovėję galais į dabartinę gatvę. Pamatų aplinkoje rasta XIX–XX a. buitinės ir statybinės keramikos, porceliano, stiklo dirbinių fragmentų, vinių, XVII a. buitinės keramikos, geležinis kaltropas (8 pav.). Pamatų liekanos priklauso J. Bielinio gatvės P pusėje prieš II Pasaulinį karą buvusiam užstatymui.

Ties sklypu J. Bielinio g. 7, tako vietoje apie 40 cm gylyje fiksuotas kietas smėlingas-molingas horizontas. Jame rasta viena Š–P kryptimi sudėta 4 nedidelių akmenų eilė ir keli XVII a. keramikos fragmentai.

Apaščios upės pakrantėje žvalgyta paskutinė apie 110 m ilgio ***atkarpa 6***. Po velėna ir dirvožemio sluoksniu iki 20–40 cm gylio fiksuotas tamsiai pilkas gruntas su daugybe nendrių šaknų, negausiais XIX–XX a. radiniais. Po juo palei tako V pusę žvalgytoje tranšėjoje 30–50 cm gylyje pasiektas įžemis.

8 pav. Kaltropas (varnos pėda). R. Kelpšaitės nuotr.

Fig. 8. A caltrop (crow's foot).

The investigation in Biržai

In 2013, a field survey and excavation were conducted at the site of planned bike and foot paths in Biržai old town. All of the work occurred in a roughly 1800 m long path segment. A 20th-century gravelly fill layer with 20th-century rubbish was surveyed on the left bank of the River Agluona. Layers with 17th–20th-centuries finds and 20th-century fill horizons were recorded on the S shore of Lake Širvėna. The remains of foundations were discovered. The remains of paving were found beside the plot at Radvilos St. 6. Trench 1 was excavated at the path site in the N part of the present-day Evangelical Reformed plot. Humus-rich layers with 17th–20th-centuries finds (Fig. 3) were recorded down to the trench's planned depth of 30–70 cm. The remains of a 20th-century structure were discovered (Fig. 2). During the survey, the remains of a 19th–20th-centuries structure were discovered in the present-day area to the E of Reformatų Street (Fig. 4). Trench 2 was excavated at the path site to the W of the plot at J. Bielinio St. 1. Layers with 17th–20th-centuries finds (Figs. 1, 6, 8) were recorded in it. A building foundation was discovered (Fig. 5). A paving fragment was recorded closer to the street. 19th–20th-centuries paving was unearthed under the asphalt pavement in J. Bielinio Street. The remains of 19th–20th-centuries structures were discovered to the E of it on the S side of the street (Fig. 7). A humus-rich horizon with sparse 19th–20th-centuries finds was recorded on the right bank of the River Apaščia.